

має глибокий філософський зміст, психологічна за характером проникнення в таїни душ героїнь. Ключову роль при цьому виконуть художні деталі (очі, серце) та прийом сну. Усе це яскраво ілюструють розглянуті новели письменниці.

Звичайно, обсяг запропонованої статті не дозволяє висвітлити порушену проблему в повному обсязі, тому вона потребує подальшого поглибленого вивчення й розрахована на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончар О. Жанри мандрівної прози в сучасній українській літературі: культурологічний аспект. Коло: книгознавчий часопис. 2013. № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». С. 64–67.
2. Гундорова Т. Постмодерна бездомність. Постчорнобильська бібліотека : український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. С. 159–177.
3. Запорожченко Ю. Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк). Слово і Час. 2009. № 7. С. 11–18.
4. Карач А. Мотив манрів у ліриці дев'яностятих років. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2018. Вип. 67. Ч. 2. С. 139–145. URL : visnuk_verstka 67 Ч 2.indd (lnu.edu.ua) (дата звернення: 28.02.2024).
5. Кропивко І. Постмодерністська література мандрів: персонаж, трансгресія, жанр. Науковий вісник Ужгородського університету. 2018. Випуск 1 (39). Серія : Філологія. С. 99–104. URL: _39_.pdf (uzhnu.edu.ua) (дата звернення: 27.02.2024).
6. Таран Л. Любовні мандрівки : Новели. Подорожні нотатки. Київ : Факт, 2007. 240 с.
7. Таран Л. «Артеміда з ланню» та інші новели. Львів : Срібне слово, 2010. 184 с.
8. Таран Л. Прозорі жінки. Чернівці : Букрек, 2015. 316 с.
9. Таран Л. Айвенко, або Чоловіки – це...[Текст] : коротка проза. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 272 с.
10. Шаф О. Мотив мандрів у творчості Сергія Жадана в контексті «маскулінної безпритульності». Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту). Дніпропетровськ, 2012. Вип. 14. С. 91–96.

УДК 82-16:94:341.485(477)»19»

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.32>

ХУДОЖНЯ РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕМИ ГОЛОДОМОРУ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СИТНИКА¹

ARTISTIC IMPLEMENTATION OF THE THEME OF THE HOLODOMOR IN THE POETICAL CREATIVITY OF MYKHAILO SYTNYK

Куньч З.Й.,

orcid.org/0000-0002-8924-7274

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри української мови

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті досліджено художню реалізацію теми Голодомору 1932–1933 рр. на матеріалі поетичних творів українського письменника М. Ситника, який у дитинстві став свідком цих трагічних подій в Україні і почав писати про них ще в шістнадцятирічному віці «в шухляду»: «Як сумно в нашому селі...» (1936), «Моє дитинство» (1936), «З минулого» (1937), «Ще прийде час...» (1938), «На кладовищі» (1938). Щойно 1941 року в часописі «Література і мистецтво» (Ч. 2 від 29 жовтня 1941 р.) М. Ситник опублікував ці поезії в циклі «Тридцять третій». Тему Голодомору та його наслідків в Україні М. Ситник порушує згодом також у поемі «Вигнанець» (1946), віршованій повісті «Залізничний сторож» (1947) та в низці прозових творів. Через Ситникові вірші-сповіді перед читачем відкриваються трагічні сторінки історії України, послідовно й жорстко знищеної сталінським тоталітарним режимом через репресії, голод, тотальну русифікацію, й вимальовується художньо-біографічний портрет самого автора в умовах окупації України сталінським режимом: «нелюдські, щоденні» страждання від злиденних буднів; «чорна ніч» історії, «криваві дні» тридцять третього; опухлі з голоду селяни, змушені їсти зі свого поля полову, а за хлібом їхати до Москви; смерть навкруги; сум і мертва тиша по селах; «похилені й сумні» хлібороби, що, немов раби, ідуть на колгоспні поля «заробляти трудодні»; холодний вітер, який свище у вікнах рідної хати; лушпиння замість хліба; маленькі діти, що без молока «вмирають на руках у матерів». Водночас поет яскраво демонструє, що біль і прини-

¹ Цю наукову публікацію виконано в межах роботи над грантом на дослідження від Консорціуму досліджень Голодомору Канадського інституту українських студій.

ження, несправедливість і зло пробуджують у серцях українців почуття помсти. В аналізованих поетичних творах особливо виразно проглядається опозиційність болю через страшне минуле і твердої віри в світле майбутнє, як і опозиційність рідного та чужого. Михайло Ситник не просто змальовує страждання свого знедоленого народу – він твердо вірить у торжество справедливості, у світле майбутнє свого народу, проголошує свою тверду віру в його звитягу: «Іще мої покривджені брати // Піднімуться за Вільну Україну».

Ключові слова: Голодомор 1932–1933 рр., Михайло Ситник, поетичний цикл «Тридцять третій», натуралізм, художня переконливість, опозиційний концепт, антитеза.

The article explores the artistic realization of the theme of the Holodomor of 1932–1933 based on the poetic works of the Ukrainian writer M. Sytnyk, who witnessed these tragic events in Ukraine as a child and began writing about them at the age of sixteen “to a drawer”: “How sad into our village...” (1936), “My childhood” (1936), “From the past” (1937), “The time will come...” (1938), “At the cemetery” (1938). Just in 1941, M. Sytnyk published these poems in the cycle “Thirty-third” in the magazine “Literature and Art” (Part 2 dated October 29, 1941). M. Sytnyk subsequently raised the topic of the Holodomor and its consequences in Ukraine in the poem “Vygnanets” (1946), the verse novel “Railway Guard” (1947), and several prose works. Through Sytnyk’s confessional poems, the reader is exposed to the tragic pages of the history of Ukraine, which was successively and cruelly destroyed by the Stalinist totalitarian regime through repression, famine, total russification, and an artistic and biographical portrait of the author himself emerges in the conditions of the occupation of Ukraine by the Stalinist regime: “inhuman, daily” suffering from the poor weekdays; “black night” of history, “bloody days” of the thirty-third; peasants swelled from hunger, forced to eat chaff from their fields, and go to Moscow for bread; death all around; sadness and dead silence in the villages; “slanted and sad” farmers who, like slaves, go to the collective farm fields “to earn a day’s work”; the cold wind that whistles in the windows of the native house; husks instead of bread; small children who “die in their mother’s arms” without milk. At the same time, the poet vividly demonstrates that pain and humiliation, injustice and evil awaken feelings of revenge in the hearts of Ukrainians. In the analyzed poetic works, the opposition of pain due to the terrible past and firm faith in a bright future, as well as the opposition of the native and the foreign, can be especially clearly seen. Mykhailo Sytnyk does not simply depict the suffering of his impoverished people – he firmly believes in the triumph of justice in the bright future of his people: “Still my afflicted brothers // Will stand up for Free Ukraine,” proclaims his firm belief in its victory.

Key words: Holodomor 1932–1933, Mykhailo Sytnyk, poetic cycle “Thirty-third”, naturalism, artistic persuasiveness, oppositional concept, antithesis.

Постановка проблеми. Тематика Голодомору 1932–1933 рр. не втрачає своєї актуальності, хоча в українському літературознавстві широко досліджено її реалізацію у творчості українських письменників-емігрантів Василя Барки, Уласа Самчука, Тодося Осьмачки, Юрія Клена, Яра Славутича, Олекси Веретенченка, Ігоря Качуровського, Василя Чапленка та інш. Тема Голодомору та пов’язана з нею проблематика яскраво представлена також у творчості Михайла Васильовича Ситника (1920–1959) – українського письменника, журналіста, редактора, життєвий та мистецький шлях якого розпочався в Україні та завершився в США. У художніх творах М. Ситника тема Голодомору звучить особливо актуально, оскільки письменник у дитинстві став свідком цих трагічних подій в Україні. Він почав писати про це ще в шістнадцятирічному віці у віршах «Як сумно в нашому селі...», «Моє дитинство». Поезії на цю тематику він писав у «шухляду» й читав лише найближчим друзям, бо на сторінках совєтської преси правду про «кріпосне» становище українського села й Голодомор 1932–1933 рр., звичайно, надрукувати було неможливо. Щойно 1941 року в часописі «Література і мистецтво» (Ч. 2 від 29 жовтня 1941 р.) М. Ситник опублікував поезії циклу «Тридцять третій», присвячені Голодомору в Україні. Вони датовані 1936–1938 роками – періодом розпаду й посилення в Україні сталінських репресій, якими московсько-більшовиць-

кий режим намагався остаточно зламати дух української нації: «Як сумно в нашому селі...» (1936), «Моє дитинство» (1936), «З минулого» (1937), «Ще прийде час...» (1938), «На кладовищі» (1938). Тему Голодомору та його наслідків в Україні М. Ситник порушує згодом також у поемі «Вигнанець» (1946), віршованій повісті «Залізничний сторож» (1947), оповіданні з елементами автобіографізму «Месник» (Гаденав, 1948), написаному в повоєнний період, та в його публіцистиці на сторінках часописів в Україні та за її межами. Об’єктом цього дослідження є названі вище поетичні твори М. Ситника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для висвітлення тематики та проблематики Голодомору у творчості українських письменників важливою вважаємо концептуальну статтю О. Астаф’єва «Трагедія Голодомору в українській літературі (спроба екзистенційного аналізу)», у якій він зазначає: «Художня література дуже чутливо реагує на національну трагедію. Тут кожен із митців виступає реалістом із ясным, тверезим поглядом на село, письменником, для якого життєва вірогідність, достеменність, наочна справжність зображуваного є головним художнім принципом» [1]. Багато наукових праць, зокрема й дисертаційне дослідження, присвятила проблематиці Голодомору Н. Тимошук [2, 3]. Творчість Михайла Ситника – видатного еміграційного поета-лірика, публіциста, журналіста, редактора українських часописів воєнного періоду – поступово доходить

до українського читача завдяки книжковим видавням «Катам наперекір» [4], «Я в Україну повернусь» [5], «Над Україною палають обрії нові... Поєми» [6], в яких опубліковано поетичні твори М. Ситника з прижиттєвих та посмертних видань автора, а також його численні публікації в газетах, журналах, альманахах різних років в Україні та за кордоном. Дослідженню творчої спадщини Михайла Ситника присвятив низку своїх наукових праць І. Василичин. Він дослідив життєпис і творчість М. Ситника довоєнного та воєнного періоду [7], проаналізував національно-екзистенціальну парадигму ліро-епосу Михайла Ситника [8], піддав аналізу екзистенційно-філософські концепти в повоєнній ліриці Михайла Ситника [9], дослідив літературну та журналістську діяльність автора на сторінках часопису «Васильківські вісті» [10], звернув увагу на дискурс Європи та концепт «чужина» в ліриці Михайла Ситника [11, 12]. Проте теми Голодомору у творчості Михайла Ситника досі ніхто спеціально не розглядав, відтак ця тема потребує багатогранного наукового висвітлення.

Мета і завдання дослідження. Мета цієї статті – дослідити художню реалізацію теми Голодомору 1932–1933 рр. на матеріалі поетичної творчості українського письменника-емігранта Михайла Ситника в контексті національного художньо-біографічного дискурсу. Для реалізації цієї мети плануємо реалізувати такі завдання: 1) висвітлити творчу поетичну спадщину М. Ситника, присвячену проблематиці Голодомору 1932–1933 рр.; 2) виокремити та проаналізувати художньо-біографічний дискурс у творах М. Ситника, пов'язаний з цією тематикою; 3) розкрити художньо-стилістичні особливості висвітлення теми Голодомору в поетичній творчості письменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трагічний період, у якому зростав М. Ситник, влучно охарактеризував один із дослідників його творчості Леонід Череватенко: «Хлопчик удався допитливий і вразливий <...> він змалку спостерігав голод, приниження, дикий терор» [13, с. 45]. Ніжна душа поета не могла не відгукнутися на біль і страждання свого народу, хоча М. Ситник і був вихованцем советської школи та комсомольцем, про що зазначали його колеги-сучасники. Так, у газеті «Миргородські вісті» від 6 травня 1943 р. опубліковано рецензію М. Степового на збірку М. Ситника «Нові обрії», в якій автор наголошує: «Приємно відзначити, що М. Ситник належить до тієї невеликої частини української молоді, яка і в кошмарних умовах советчини мала своє розуміння речей, свої погляди, на свідомість

якої не могли вплинути ні марксизм-ленінізм, ні політзаняття, ні економполітики, ні «Короткі курси». Ця краща частина нашої молоді з радістю зустріла боротьбу і свідомо присвятила себе праці для відбудови рідного краю» [14, с. 89]. Сам Михайло Ситник про свою творчість у вірші «Про себе» пише так:

Я вмочаю перо в свою кров,
що на серці скипіла моему.

І пишу я про смерть і любов

Як умію правдиві поеми [5, с. 208].

Через Ситникові вірші-спогади, вірші-сповіді перед читачем відкриваються трагічні сторінки історії України, послідовно й жорстоко знищеної сталінським тоталітарним режимом через репресії, голод, тотальну русифікацію: «То недруг чорний, хижий, як змія, // Знов розпинав велику Україну» («Ще прийде час» [5, с. 178]); «Маленькі діти й ті без молока // Вмирають на руках у матерів» («З минулого» [5, с. 180]); «Свою ми забували рідну мову» («Ще прийде час» [5, с. 178]); «Мою Вкраїну рідну, як рабину, // Ти мучила, як тільки лиш могла» («Ти помилилась, Азіє!» [5, с. 212]); «Москва, мов гідра, дика чорноглава, // Із України кров святу пила» («Слово бувшого комсомольця» [5, с. 209]). Поет чітко усвідомлює, де джерело страждань і бід його працелюбного народу. У поемі «Вигнанець» він наголошує:

Бо згадується лиховісна банда,

Що в дім його внесла страшну біду;

Як жінка вмерла, як померли діти

Від голоду в той 33-ій рік

І як пішов бурлакувати по світу

Обідраний херсонський чоловік [15, с. 88–89].

Поет натуралістично й художньо переконливо показує голод і його страшні наслідки: «ми умирили на ходу, // Опухлі з голоду й обдерті» («Ще прийде час» [5, с. 178]), «люди, мов собаки, злі // один на одного усюди» («Як сумно в нашому селі» [5, с. 178]), «Вже п'ятий день не топлено в печі» («З минулого» [5, с. 180]). Поезії циклу «Тридцять третій» – це насамперед історичний документ трагічної доби, адже М. Ситник осмислює в них те, що особисто пережив у дитинстві, у цих творах зображено убоге, жебрацьке життя українців у «советському раю» після примусової колективізації та поступового знищення українського селянства, пограбованого та насильницьки загнаного в колгоспи. Колгосп у свідомості українця – це символ неволі, рабського ставлення до селянина, експлуатації дитячої праці в селі, коли голодні діти, гризучи «чорний сухар», змушені випасати «колгоспний товар». Поет з болем у серці змальовує трагічну правду про «темну

ніч» української історії, до якої увійдуть «криваві дні у рік той Тридцять третій», історіософськи осмислює долю України та української нації в московській імперії:

То нація знедолена моя,
Обдурена, вмирала на руїнах,
То недруг чорний, хижий, як змія,
Знов розпинав велику Україну [5, с. 178].

Проте шістнадцятирічний поет (констатуємо це, оскільки під віршем стоїть дата написання, яку він сам визначив – 1936 рік), відчувши на собі всі «блага» більшовицького режиму й усвідомивши його антигуманну й антиукраїнську суть, уже готовий до спротиву:

Ой, ви роки дитинства злиденні,
Запалили мене ви огнем,
І терпіння, нелюдське, щоденне,
Вже гартує до бою мене [5, с. 179].

Щиро прагнучи світлої долі для свого народу, М. Ситник зазнавав душевних мук через усвідомлення того, що Україну «плюндрують і калічать». У вірші «Слово бувшого комсомольця» (1943 р.) він пише:

Однаково страждала Україна,
Однаково страждав із нею я [5, с. 210].

Друг поета Петро Карпенко-Криниця (справжнє ім'я Петро Дмитрович Горбань (1917–2003)) – український поет, журналіст, редактор, з яким М. Ситник товаришував ще в студентські роки, так згадував про цю творчість поета: «...» вечорами читав мені вірші про жахливий 1933 рік... І коли він говорив: «*Ще мої покривджені брати підіймуться за вільну Україну*», – хотілося вимовити: «Тихше, можуть почути, і тоді все...». Але хто не знав, що це правда і в ім'я правди треба жертвувати всім» [7, с. 44]. Хоча, як пише сам М. Ситник, «Боялися один одному в вічі // Сказати правду задумів тяжких» [5, с. 210], у серці поета кипів гнів і наростало прагнення боротися.

Констатуємо, що в кожному поетичному творі, який порушує тему Голодомору, М. Ситник яскраво демонструє, що біль і приниження, несправедливість і зло пробуджують у серцях українців жагу до боротьби: «*Ще мої покривджені брати // Піднімуться за Вільну Україну*» («Ще прийде час» [5, с. 178]); «*І терпіння, нелюдське, щоденне, // Вже гартує до бою мене*» (Мое дитинство» [5, с. 179]), «*В моєму серці, як важкий удар, // Як предчуття протесту і тривоги*» («З минулого» [5, с. 180]).

Відтак можемо стверджувати, що особливо виразно в аналізованих поетичних творах проглядається опозиційність болю через страшне минуле і твердої віри в світле майбутнє, як і опо-

зиційність рідного та чужого: *криваві дні, лиха година, знедолена нація, недруг чорний, хижий, як змія*; і життєствердне: *велика Україна, Вільна Україна, гаряче серце, найдостойніша молитва*. Подекуди цю опозиційність М. Ситник заплітає в художній прийом антитези, як у таких цитатах: «Коли за хлібом їхали в Москву, // А з свого поля їли ми полову» («Ще прийде час» [5, с. 178]); «Інші діти їдять булку з маслом, // А ми чорний гриземо сухар» («Мое дитинство» [5, с. 179]); «Давно уже не бачили ми хліб, // Імо лише лушпиння й воду п'єм» («З минулого» [5, с. 180]). Опозиційність страшного поневоленого минулого («червоний тиф з азійських рік») і світлого вільного майбутнього («святість краю», «земля чиста і плодюча») простежуємо і в пізніших творах М. Ситника, як-от у вірші «В часи тривоги і конспірацій» (із циклу «Берлінські присмерки») [15, с. 39].

Отож найважливішою рисою аналізованих поетичних творів М. Ситника вважаємо опозиційні концепти Україна – московія, біль – боротьба, які мають місце у творах багатьох українських письменників-емігрантів і є вагомими для дослідження національно-історіософської концептосфери, їхнього поетичного буття-у-світі. Саме опозиційні концепти «найгрунтовніше висвітлюють мистецький світ українських поетів на різних рівнях – емоційно-психологічному, духовно-моральному, екзистенційно-філософському, культурно-історичному» [16, с. 122]. Михайло Ситник не просто змальовує страждання свого знедоленого народу – він твердо вірить у торжество справедливості, у світле майбутнє України і готовий покласти за це власне життя.

Саме оспівування відваги й готовності до самопожертви в ім'я України, мужність і добротність простої людини в спротиві кривавим реаліям епохи – це лейтмотив віршованої повісти М. Ситника «Залізничний сторож». І. Василичин слушно наголошує на ідеї «трагічного стоїцизму» й «трагічного оптимізму» в цьому творі, який відображає духовий двобій людини з кривавою ідеологією та псевдоідеями тоталітарних режимів [8, с. 157–158]. Змальовуючи страшні голодні роки, автор акцентує на жертвності головного героя: «Й не раз було від голоду аж падав, // Все віддавав для неї, сам не їв» [6, с. 65], та здатності не впадати у відчай і не нарікати, хоч які випробування і життєві перешкоди не траплялися б на його шляху. Отож саме такі народні герої – романтики і патріоти – виборють для України вільне й щасливе майбутнє:

І чути зброї й зброї передзвін, –
В похід сідлають коней партизани [6, с. 122].

Висновки. У поетичних творах Михайла Ситника, присвячених темі Голодомору 1932–1933 років в Україні («Ще прийде час...», «Як сумно в нашому селі...», «З минулого», «Мое дитинство», «На кладовищі» та ін.), перед нами відкриваються трагічні сторінки історії України й вимальовується художньо-біографічний портрет самого автора в умовах окупації України сталінським режимом: «нелюдські, щоденні» страждання від злиденних буднів; «чорна ніч» історії, «криваві дні» тридцять третього; опухлі з голоду селяни, змушені їсти зі свого поля полову, а за хлібом їхати до Москви; смерть навкруги; сум і мертва тиша по селах; «похилені й сумні» хлібороби, що, немов раби, ідуть на колгоспні поля «заробляти трудодні»; холодний вітер, який свище у вікнах рідної хати; лушпиння замість хліба; маленькі діти, що без молока «вмирають на руках у мате-

рів»; «сумний, печальний, строгий» стукіт у селі молотка теслі, який робить численні домовини. Проте насильницька колективізація, Голодомор, знищення українців як нації, що, знедолена, «обдурена, вмирає на руїнах розп'ятої ворогом «великої України», формують у душі ліричного героя – українця-патріота – спротив та ненависть до всього советсько-сталінського й бажання воювати до кінця за незалежну Україну: посилаючи прокляття катам-московитам, поет заявляє: «Ще мої покривджені брати // Піднімуться за Вільну Україну», а в поезії «На рідних землях», життєствердно проголошує свою непохитну віру в непереможність і звитягу українського народу:

При золотавім сяєві багаття
Виношу я на голубий папір –
Непереможність нашу і завзяття
Усім лихим катам наперекір [14, с. 8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Астаф'єв О. Трагедія Голодомору в українській літературі (спроба екзистенційного аналізу). URL: <https://zolotapektoral.te.ua/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%83-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9-%D0%BB%D1%96/> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Тимошук Н. М. Антитоталітарний дискурс української прози ХХ століття : проблематика голодомору та особливості її художньої реалізації : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2005. 13 с.
3. Тимошук Н. М. Проблематика прози на тему штучного голоду 1932–1933 рр. : екзистенційний аспект. *Актуальні проблеми слов'янської філології : Міжвузівський збірник наукових статей*. Київ : Знання України, 2005. Вип. X. С. 351–358.
4. Ситник М. Катам наперекір : поезії, проза, спогади / упоряд. М. Неврлий, Г. Булах. Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 1998. 448 с.
5. Ситник М. ...Я в Україну повернусь... Відома й невідома лірика / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Сполом, 2021. 464 с.
6. Михайло Ситник. Над Україною палають обрії нові... Поеми / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Сполом, 2022. 240 с.
7. Васишин І. Михайло Ситник. Поезія і доля (художньо-біографічний дискурс) : монографія / за ред. З. Й. Куньч. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2023. 312 с.
8. Васишин І. Людина у вирі трагічної епохи (національно-екзистенціальна парадигма ліро-епосу Михайла Ситника). *Михайло Ситник. Над Україною палають обрії нові... Поеми* / упоряд. Т. Салига, І. Васишин. Львів : Сполом, 2022. С. 141–169.
9. Васишин І. Екзистенційно-філософські концепти в повоєнній ліриці Михайла Ситника. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Київ : Міленіум, 2016. Вип. 257. С. 133–142.
10. Васишин І. Літературна та журналістська діяльність М. Ситника на сторінках часопису «Васильківські вісті». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 2023. № 53. С. 99–106. DOI: 10.24919/2522-4565.2023.53.12.
11. Васишин І. Дискурс Європи в ліриці Михайла Ситника. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць*. Київ : Університет «Україна», 2018. Вип. 37. С. 116–123. DOI: 10.18372/2520-6818.37.13005.
12. Васишин І. «Концепт «чужина» в еміграційній ліриці Михайла Ситника (період «другої еміграції»). *Spheres of Culture*. Lublin, Volume XVI. 2017. С. 272–278. DOI: 10.32342/2523-4463-2021-2-22-7.
13. Череватенко Л. Моя душа розділена надвоє. *Дніпро : Літературно-художній та суспільно-політичний журнал*. Київ, 1994. № 1. С. 44–53.
14. Ротач Петро. На сторінках Миргородської газети: кілька нових штрихів до біографії Михайла Ситника. *Слово і Час*. 2011. № 10. С. 87–91.
15. Ситник М. Відлітають птиці. Гамбург–Гайденау, 1946. 95 с.
16. Термінологічна актуалізація української мовної дійсності : монографія / Фаріон І. Д. та ін. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2020. 232 с.